

Euroopa Liidu
Nõukogu

Brüssel, 9. oktoober 2023
(OR. en)

13934/23

SOC 667
EMPL 475

MENETLUSE TULEMUS

Saatja: Nõukogu peasekretariaat

Saaja: Delegatsioonid

Eelmise dok nr: 13175/23

Teema: Nõukogu järelused iseenda tööandjate sotsiaalkaitse kohta

Delegatsioonidele edastatakse lisas nõukogu järelused eespool nimetatud teemal, mille tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu kiitis heaks oma 9. oktoobri 2023. aasta istungil.

Iseenda tööandjate sotsiaalkaitse

Nõukogu järeldused

VÕTTES ARVESSE, ET

1. 8. novembril 2019 võttis nõukogu vastu soovitus, milles käsitletakse töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele¹ (edaspidi „soovitus“);
2. soovitus aitab viia ellu Euroopa Parlamendi, nõukogu ja komisjoni poolt 2017. aastal ühiselt välja kuulutatud Euroopa sotsiaalõiguste samba 12. põhimõtet, milles sätestatakse, et töösuhte liigist ja kestusest olenemata on töötajatel ja võrreldavatel tingimustel ka iseenda tööandjatel õigus piisavale sotsiaalkaitsele;
3. soovitus vastuvõtmise järgset Euroopa konteksti iseloomustab kõigepealt 2020. aastal alanud COVID-19 pandeemia. Pandeemial olid suured majanduslikud ja sotsiaalsed tagajärjed, kuid tänu väga jõuliste ja koordineeritud poliitikameetmetele nii Euroopa kui ka riikide tasandil (sealhulgas laiem sotsiaalkaitse, erakorralised toetusmeetmed ja kulutused) aitasid sotsiaalkaitsesüsteemid inimestel COVID-19 kriisiga toime tulla, ilma et vaesusrisk või sissetulekute ebavõrdsus oleksid oluliselt suurenenud;

¹ ELT C 387, 15.11.2019, lk 1.

4. teiseks tuleb soovitusel elluviimist hinnata ka muus kontekstis, nagu 2022. aastal alanud Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõja sotsiaalsed ja majanduslikud tagajärjed. See sõda, nagu kõik kriisid, avaldab kõige rängemat mõju kõige haavatavamatele rühmadele ja suurendab vajadust sotsiaalpoliitika järele, mis aitaks eespool nimetatud negatiivseid mõjusid vähendada;
5. 2021. aastal tutvustas komisjon Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskava, mille eesmärk on aidata kaasa Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõtete elluviimisele;
6. Porto deklaratsioonis ja Euroopa Ülemkogu 2021. aasta juuni kohtumisel tervitasid ELi juhid Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskava uusi, 2030. aastaks seatud ELi põhieesmärke;
7. soovitusel punkti 18 kohaselt peaks komisjon *15. novembriks 2020 koostöös sotsiaalkaitsekomiteega kehtestama järelevalveraamistiku ning töötama välja kokkulepitud ühised kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed näitajad, et hinnata soovitusel rakendamist, võimaldades selle läbivaatamist*;
8. 2020. aasta oktoobris sotsiaalkaitsekomitee ette valmistatud järelevalveraamistik soovitusel põhieesmärkide saavutamisel tehtud edusammude hindamiseks sisaldab näitajaid, mille abil mõõta ametlikku kaetust, tegelikku kaetust ja hüvitiste piisavust igat liiki töötajate puhul, kes kuuluvad asjaomase sotsiaalkaitseliigi alla. See hõlmab ka tööturunäitajaid, millega mõõta tööturustaatusel mitmekesisust, ning näitajaid õigusi ja sissemakseid reguleerivate normide kohta. Ühtlasi märgitakse raamistikus, et selleks, et jälgida paremini töötajate ja iseenda töötajate sotsiaalkaitsele juurdepääsu kõigis ELi liikmesriikides, nähakse ette veelgi suurem tõhustamine;

9. soovitusel punktis 19 kutsuti liikmesriike üles esitama 2021. aasta mai keskpaigaks riiklik kava, milles sätestatakse vastavad meetmed soovitusel põhimõtete elluviimiseks. Lisaks tuleks riiklike kavade rakendamisel tehtud edusamme arutada mitmepoolse järelvalve vahendite kontekstis kooskõlas Euroopa poolaastaga ning sotsiaalkaitse ja sotsiaalse kaasatuse avatud koordineerimise meetodiga;
10. esimene ülevaade liikmesriikide esitatud kavades lisati sotsiaalkaitsekomitee 2021. aasta aruandesse ja 2022. aasta ühisesse tööhõivearuandesse;
11. komisjoni aruandes töötajate ja iseenda tööandjate sotsiaalkaitsele juurdepääsu käsitleva nõukogu soovitusel rakendamise kohta² (edaspidi „komisjoni aruanne“) märgitakse, et ambitsioonitase on liikmesriigiti väga erinev, kajastades riikide olusid ja eelistusi. Lisaks järeldatakse, et sotsiaalkaitse kättesaadavus on endiselt väga erinev;

². Komisjoni aruanne nõukogule nõukogu soovitusel (milles käsitletakse töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele) rakendamise kohta (COM/2023/43 final, 31.1.2023).

TUNNISTADES, ET

12. liikmesriigid kavandavad või viivad vajaduse korral juba ellu soovitud elluviimiseks vajalikke struktuurireforme, keskendudes sageli iseenda tööandjate olukorra parandamisele;
13. mõne töötajaliigi, nagu ebatüüpilises töösuhtes olevad töötajad ja iseenda tööandjad, töenäosus saada sotsiaalkaitset on väiksem kui teistel. Ilma et see piiraks nõukogu soovitud sätteid, millega soovitakse kaotada sotsiaalkaitsealased lüngad kõigi töötajate ja iseenda tööandjate puhul, keskendutakse käesolevates järeldustes iseenda tööandjatele kui töötajaliigile, kelle kaitse on paljudes liikmesriikides väga puudulik³;
14. 2022. aastal oli ELis 27,7 miljonit iseenda tööandjat, mis moodustab 13,7 % töötavast elanikkonnast⁴. 18,9 miljonit iseenda tööandjatest olid üksikettevõtjad, st ilma töötajateta. Lisaks oli neist umbes 3,3 miljonil ainult üks (või üks suurem) klient, sealhulgas umbes 770 000 iseenda tööandja puhul sõltus tööaeg kliendist;

³. Komisjoni aruanne nõukogule nõukogu soovitud (milles käsitletakse töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele) rakendamise kohta (COM/2023/43 final, 31.1.2023, „Peamised järeldused“, lk 2–3).

⁴. ELi tööjõu-uuring 2022, Eurostat.

15. nagu on märgitud komisjoni aruandes, ei olnud enam kui pooltes liikmesriikides iseenda tööandjad 2022. aastal sotsiaalkaitse kõigi liikidega kaetud. Liikmesriikide esitatud teabe kohaselt ei ole enam kui 15 miljonil iseenda tööandjal ELis tegevuse lõpetamise korral õigust saada töötushüvitisi⁵;
16. iseenda tööandjate vabatahtlik juurdepääs sotsiaalkaitsesüsteemidele on nõukogu soovitusel kooskõlas, kuid komisjoni aruandes esitatud andmetest nähtub, et nendes liikmesriikides, kus osalemine sotsiaalkaitsekavades on iseenda tööandjatele vabatahtlik, on mõne kava omaksvõtu määr madal;
17. mõnes liikmesriigis töötavad soovitusel punktis 9 osutatud õigusi ja sissemakseid reguleerivad normid iseenda tööandjatele vastu, takistades neil saada tõhusat ja piisavat kindlustuskatet⁶;
18. komisjoni aruanne kinnitab, et paljudes liikmesriikides on vaesusriski vähendamisel oluline roll sotsiaalsiiretel ning et sotsiaalkaitsele piisava juurdepääsu tagamise meetmed võivad mõjutada positiivselt iseenda tööandjate olukorda⁷;
19. hüvitistele juurdepääsu nõuete keerukuse tõttu, mis mõjutab just kõige rohkem ebatüüpilises töösuhtes olevaid isikuid ja iseenda tööandjaid, on oluline avaliku sektori asutuste poolt sotsiaalkaitsele juurdepääsu kohta antava teabe läbipaistvus⁸;

5. Komisjoni aruanne nõukogule nõukogu soovitusel (milles käsitletakse töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele) rakendamise kohta (COM/2023/43 final, andmete aluseks on 13st liikmeriigist 12 saadetud teave).

6. Komisjoni aruanne nõukogule nõukogu soovitusel (milles käsitletakse töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele) rakendamise kohta (COM/2023/43 final, 31.1.2023, punkti 2.3 („Tegelik sotsiaalkaitsega kaetus“) alapunkt 2.3.1 „Puudujäägid“, lk 15–16).

7. Komisjoni aruanne nõukogule nõukogu soovitusel (milles käsitletakse töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele) rakendamise kohta (COM/2023/43 final, 31.1.2023, punkti 2.4 („Piisavus“) alapunkt 2.4.1 „Puudujäägid“, lk 19–20).

8. Komisjoni aruanne nõukogule nõukogu soovitusel (milles käsitletakse töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele) rakendamise kohta (COM/2023/43 final, 31.1.2023, punkti 2.5 („Läbipaistvus“) alapunkt 2.5.1 „Teabe kättesaadavus“, lk 22–24).

RÕHUTADES, ET

20. komisjoni aruandes on öeldud, et „soovituse rakendamise ambitsioonide üldine tase on väga erinev ja paarile erandile vaatamata ei püüagi enamik liikmesriike kõiki sotsiaalkaitse kättesaadavuses esinevaid puudujääke kõrvaldada. Et kõrvaldada olemasolevad puudujäägid, tuleb soovituse rakendamisega veel vaeva näha. See on eriti pakiline Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõja ja sellest tuleneva süveneva energiakriisi sotsiaalsete ja majanduslike tagajärgede tõttu“;
21. liikmesriikides iseenda tööandjate kaitsmiseks juba ellu viidud või kavandatavate reformide hulgas võib esile tuua sellised, millega antakse juurdepääs tööõnnetus- ja kutsehaigushüvitistele, töötus- või tegevuse lõpetamise hüvitistele, töövõimetushüvitistele ja pensionidele⁹;
22. komisjoni aruande kohaselt olid ligikaudu pooled liikmesriigid sätestanud või kavandanud oma riiklikes rakenduskavades meetmeid sotsiaalkaitstesüsteemide piisavuse parandamiseks, eelkõige seoses iseenda tööandjate pensionidega¹⁰;

⁹. Komisjoni aruanne nõukogule nõukogu soovituse (milles käsitletakse töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele) rakendamise kohta (COM/2023/43 final, 31.1.2023).

¹⁰. Komisjoni aruanne nõukogule nõukogu soovituse (milles käsitletakse töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele) rakendamise kohta (COM/2023/43 final, 31.1.2023, „Peamised järeldused“, lk 2).

23. lisaks on paljud liikmesriigid võtnud meetmeid teatavate tavaliselt sotsiaalkaitsele piiratud juurdepääsuga töötajaliikide ametliku ja tegeliku kaetuse tagamiseks, mis oli tingitud vajadusest reageerida COVID-19 kriisi ajal tekkinud muredele¹¹.
24. märkimisväärse arvu liikmesriikide taaste- ja vastupidavuskavad hõlmavad reforme ja investeeringuid sotsiaalkaitse kättesaadavuse suurendamiseks, näiteks läbipaistvuse, piisavuse, tõhusa ja ametliku juurdepääsu tagamise meetmeid¹².
25. Eurostati andmetel on iseenda tööandjatel suurem vaesusrisk kui tavapärastes tööhõivevormides töötajatel. Eriti kehtib see üksikettevõtjate kohta. Selle tulemusena on iseenda tööandjate vaesusriski vähendamise juures veelgi suurem osatähtsus sotsiaalsiiretel;
26. iseenda tööandjate sotsiaalkaitse on praeguse töömeetodite ümberkujundamise protsessi taustal eriti oluline. Praegusel ajal ühendavad paljud inimesed palgatöö ja iseenda tööandjana tegutsemise, kas siis üheaegselt või vaheldumisi. Piiriülene liikuvus võib kaug- ja platvormitöö korral olla iseenda tööandjate jaoks problemaatiline ning sellega tuleb tegeleda;

¹¹. 2022. aasta ühine tööhõivearuanne nõukogus 14. märtsil 2022 vastu võetud kujul ning komisjoni aruanne nõukogule nõukogu soovitusel (milles käsitletakse töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele) rakendamise kohta (COM/2023/43 final, 31.1.2023);

¹². Komisjoni aruanne nõukogule nõukogu soovitusel (milles käsitletakse töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele) rakendamise kohta (COM/2023/43 final, 31.1.2023). LISA. Sotsiaalkaitse kättesaadavust käsitlevate riiklike rakenduskavade põhijooned (ja ajakohastamine).

27. arvestades riiklike olusid ja eripärasid, väärrib tähelepanu veel üks aspekt, milleks on iseenda tööandjate juurdepääs täiendavatele sotsiaalkaitsekavadele;

KUTSUB EUROOPA LIIDU NÕUKOGU LIIKMESRIIKE ÜLES, ET NAD OMA PÄDEVUSE KOHASELT JA RIIGI OLUSID ARVESSE VÕTTES

28. jätkaksid riiklike rakenduskavade meetmete võtmist ja astuksid täiendavaid samme allesjäänud puuduste kõrvaldamiseks ning selleks, et tagada ametliku ja tegeliku kaetuse, piisavuse ja läbipaistvuse põhimõtete tõhus elluviimine, nagu on sätestatud nõukogu soovitusel, milles käsitletakse töötajate ja iseenda tööandjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele;
29. kohandaksid asjakohastel juhtudel norme, mis reguleerivad iseenda tööandjate sissemakseid, hüvitistele juurdepääsu ja õigusi, et võimaldada neile tegelikku juurdepääsu piisavatele hüvitistele;
30. kõrvaldaksid, kui see on riigi olusid arvestades asjakohane, iseenda tööandjate juurdepääsul sotsiaalkaitsele riiklikes sotsiaalkaitsekavades esinevad puudujäägid, eelkõige suurimaid puudujääke sisaldavates valdkondades, nagu töötus- ja haigushüvitiste, tööõnnetuste ja kutsehaiguste valdkond;

31. tagaksid, et sotsiaalkaitsekavad pakuvad iseenda tööandjatele piisavat kaitset õigeaegselt ja vastavalt riigi oludele, tagades vahendid, mis võimaldavad säilitada selle töötajaliigi inimväärse elatustaseme ja tagada asjakohase asendussissetuleku ning samal ajal alati vältida sattumist vaesusse;
32. suurendaksid vajaduse korral sotsiaalkaitsesüsteemide läbipaistvust, eelkõige levitades teavet ja suurendades teadlikkust ning võttes meetmeid, et hõlbustada sotsiaalkaitse kasutajasõbralikku digitaliseerimist iseenda tööandjate eripärasid arvestades, vähendades samal ajal digilõhet ning pöörates erilist tähelepanu vähese (digitaalse, haldusliku ja majandusliku) kirjaoskusega töötajaliikidele ja puudega inimestele;
33. kaaluksid sotsiaalkaitse kättesaadavuse tõhustamise ja allesjäänud puudujääkide kõrvaldamise võimalusi, kaasates vajaduse korral ka sotsiaalpartnereid ja kodanikuühiskonna organisatsioone;
34. tagaksid asjakohase riigi tasandi andmekogumise ning sotsiaalkaitse laiendamise meetmete järjepideva jälgimise ning toetaksid riigi tasandil osalemist vastastikusel sotsiaalkaitse infosüsteemis (MISSOC), lisades sellesse muu hulgas asjakohase teabe iseenda tööandjate kohta;

KUTSUB EUROOPA LIIDU NÕUKOGU KOMISJONI ÜLES

35. levitama oma aruannet iseenda tööandjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele käsitleva soovitusel rakendamise kohta ning edendama iseenda tööandjate sotsiaalkaitse teemalist arutelu liikmesriikide ja Euroopa sotsiaalpartnerite vahel ning asjakohastel rahvusvahelistel foorumitel;
36. jälgima nõukogu soovitusel elluviimist Euroopa poolaasta raames ja tegema liikmesriikidega koostööd ELi liikmesriikide andmete võrreldavuse suurendamiseks;
37. jätkama soovitusel tõhusa elluviimise jälgimise ja näitajate alast igakülgset koostööd liikmesriikide ja sotsiaalkaitsekomiteega ning algatama heade tavade ja vastastikuste eksperdihinnangute jagamise, et soodustada teistelt liikmesriikidelt õppimist;

KUTSUB EUROOPA LIIDU NÕUKOGU SOTSIAALKAITSEKOMITEED ÜLES

38. lisama oma asjakohastesse aruannetesse ja temaatilisse töösse ka edaspidi teabe nii palgatöötajate kui ka iseenda tööandjate sotsiaalkaitse kättesaadavust käsitlevate suundumuste kohta, tehes seda vajaduse korral koostöös muude asjaomaste komiteedega;
39. jätkama oma missiooni täitmist, milleks on nõukogu soovitusel elluviimise jälgimine kõigis selle mõõtmetes ja vastavalt oma volitustele;
40. arendama koostöös komisjoniga edasi sotsiaalkaitse kättesaadavuse jälgimisraamistikku;
41. kaaluma võimalust korraldada temaatilisi vastastikuseid hindamisi ja vahetada korrapäraselt teavet, et toetada soovitusel tõhusat elluviimist.
